

Synod. quod etiam Lutherus agnovit, qui Scripturam librum hæreticorum vocavit; et experimento idem comprobatur.

Refert enim Cassianus Collat. X. cap. 2, 3, 4 et 5. Anthropomorphitarum absurdissimos errores ex sola imperitia esse natos, et Aeneas Sylvius in lib. De orig. Bohemor. refert errores crassissimos Thaboritarum, Orebitorum, et aliorum, qui Scripturas materna lingua legebant, et non intelligebant. Quod idem accidit Davidi Georgio omnium hæreticorum pestilentissimo, qui nullam linguam noverat, nisi suam maternam, id est, Bavorum; et tamen ex Scripturis collegerat, se esse Dei Filium et Messiam, ut patet ex libro sive epistola, quam de illius erroribus edidit Basileenses.

Præterea, si populus rudis audiret lingua sua vulgari legi ex Cant. Cantic. *Osculetur me osculo oris sui. Et: Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (1). Et illud Osæ: *Vade, et fac tibi filios fornicationum* (2): necnon adulterium Davidis, incestum Thamar, mendacia Judith, et quemadmodum Joseph fratres suos inebriavit; Sara, Lia, et Rachel dederunt ancillas viris suis in concubinas, et multa alia eorum, qui in Scripturis magna cum laude commemorantur; vel provocaretur ad hujusmodi imitanda, vel contemneret sanctos Patriarchas, ut olim Manichæi, vel putaret mendacia esse in Scripturis. Et cum tam multas apparentes contradictiones in Scripturis esse videret, et solvere non posset, periculum esset, ne tandem nihil crederet.

Audivi ab homine fide digno, cum in Anglia a Ministro Calvinista in templo legeretur lingua vulgari caput XXV Ecclesiastici, ubi multa dicuntur de malitia mulierum; surrexisse feminam quamdam, atque dixisse: « Istudne est verbum Dei? imo potius verbum Diaboli est. »

Sexto, si oporteret lingua vulgari Scripturas sacras publice legere, oporteret etiam singulis ætatis mutare translationes. Nam lingue vulgares singulis seculis magna ex parte mutantur, ut Horatius in art. Poet., et experientia ipsa docet. Tot vero translationum mutationes, non sine gravissimo periculo et incommodo fient. Nam non semper inveniuntur idonei interpretes; atque ita multi errores committerentur, qui non allegare libros et capita, putant se omnia sci-

fices, neque Concilia de tot linguis judicare possint.

Septimo, videtur omnino majestas divinarum officiorum requirere linguam magis gravem et venerandam, quam sint illæ quibus vulgo utimur, si id commode fieri possit. Præsertim cum in sacris mysteriis multa sint, quæ secreta esse debent, ut etiam Veteres docent. Dionysius c. I. et ult. Eccles. Hierarch. Originus hom. 5. in Num. Basilius de Spir. sanct. cap. 27. Chrysostomus hom. 24. in Matth. et Gregorius lib. IV. Dialog. cap. 56. Neque ad rem est responsio Kemniti, qui conatur ostendere, non esse ullo modo Latinam linguam sanctiorem, et magis venerandam, quam cæteræ sint. Non enim dicimus esse sanctiorem, nec etiam graviorem, si verba spectemus, sed dicimus hoc ipso esse graviorem et magis reverendam, quod non est vulgaris.

His omnibus accedant doctorum gravissimorum Patrum testimonia, Basili Græci, et Hieronymi Latini, qui quidem non judicabant expedire, ut omnes homines sine delectu Scripturas tractarent, etiamsi id non posset eo tempore facile impediri, cum Græca et Latina lingua quibusdam populis adhuc essent vulgares. Refert Theod. lib. IV. hist. c. 17. cum Præfectus culinae Imperatoris nescio quid de Scripturis protulisset, eum a magno Basilio reprehensum audivisse: « Tuum est de pulmentis cogitare, non dogmata divina decoquere. » Quid, obsecro, nunc diceret S. Basilius, si pharmacopolas, sutores, cæterosque opifices, etiam e pulpitis sacra eloquia tractare apud Lutheranos, Calvinistas, atque Anabaptistas videret? Hieronymus in epist. ad Paulinum de Stud. Scriptur. « Quod medicorum est, » inquit, « promittunt medici, tractant fabrilis fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti, doctique pœmata passim, hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verborum, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. »

Quæ Hieronymi querimonia nunc maxime locum habet in tota Germania et Gallia. Omnes enim opifices, non solum viri, sed etiam femine Scripturas habent in manibus, et earum lectione ad imperitiam suam adjungunt indocilitatem et arrogantiam. Quia enim possunt verba Apostoli recitare, et allegare libros et capita, putant se omnia sci-

re, nec ullo modo doceri se patiuntur. Vide Jo. Cochleum in lib. De vit. et act. Luth. anni 1522.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

Sed videamus, quid illi contra objiciant. Primo loco, proferunt verba S. Pauli ex prioribus ad Cor. cap. XIV. ubi Apostolus docet, publicas Ecclesiam lectiones et preces debere fieri lingua vulgari; sic enim ait: *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in æra loquentes. Et infra: Si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente. Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit: nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non edificatur* (1).

Respondeo: in primis certum esse, in magna parte hujus capituli non agi de lectione Scripturarum, nec de officiis divinis, sed de exhortatione spirituali, sive collatione. Ut enim olim Monachi inter se conveniebant, et conferebant de rebus spiritualibus, unde existunt collationes Patrum apud Cassianum, ita etiam in prima Ecclesia, ut indicat B. Justinus in fine Apolog. II. conveniebant Christiani diebus Dominicis, et primum legebantur Scripturæ, deinde fiebat concio ab Antistite, tum celebrabantur mysteria, postremo inter se de rebus divinis sermones miscabant.

Ne igitur turbationem pareret multitudi, Apostolus instituerat, ut duo aut tres tantum in singulis collationibus loquerentur, et cæteri audirent, ac judicarent, et si forte dum unus diceret, alteri inspiratum fuisset aliquid melius, ut primus taceret et secundus loqueretur. Et quia apud Corinthios interdum aliqui erant, qui ut ostentarent donum linguarum, peregrina lingua utebantur, Apostolus

eos corrigit: nam exhortationes ab omnibus debent intelligi.

Hanc esse veram expositionem majoris partis hujus capituli intelligi potest, tum ex eo quod hunc locum ita interpretati sunt Veteres. Cyprianus in epist. ad Pompeium, et in epist. ad Quirinum de hæret. rebaptiz., cuius expositionem laudat B. Augustinus lib. II. de Baptis. cont. Donat. c. 8. item Basilius in quest. brevii. explic. quest. 278. Ambrosius, Sedulius, Haymo, Theodoretus, et Oecumenius in hunc locum: tum etiam ex verbis Apostoli. Nam illud *Propheta duo, aut tres dicant, et cæteri judicent. Et illud Si autem revelatum fuerit, prior taceat. Et illud Mulieres in Ecclesia taceant* (2), et similia multa non nisi ad exhortationem referri possunt: nam lectio Scripturarum et divina officia non debent a Prophetis judicari: nec tunc inspirantur cum leguntur, sed jam olim inspirata recitantur: nec unquam mulieres in Ecclesia divina mysteria celebraverunt. De exhortatione igitur intelliguntur illa verba nobis objecta: *Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in æra loquentes.*

At manet adhuc difficultas de illis verbis: *Si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente: cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit. Amen?* tamen Græci semper legerunt, ut nostra vulgata lectio habet: *Qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen?* quam et Calvinus, Beza, et alii adversarii nostri probant ut veriorum.

Ad hanc igitur tollendam difficultatem aliqui respondent: etiam in his verbis agi de exhortatione, non de precibus. Ita Basilius, Theodoretus, et Sedulius paulo ante nominati. Sed videtur difficile hoc defendere: nam *προφητεῖαν* et *ψαλλὴν* et *ἐυχχαριστίαν*, quibus vocibus Apostolus utitur, non significant concionari, sed precari, et canere, et gratias

(1) Cantic. I. 1; II. 6. — (2) Os. I, 2.

(1) I. Cor. XIV. 8. et seq. — (2) Ibid. 20. et 34.

agere. Quocirca Chrysostomus et Theophylactus, ne non Ambrosius et Haymo hunc locum de precibus intelligunt.

Alii ergo dicunt: Apostolum quidem loqui de divinis officiis, sed non requirere ut totus populus intelligat, sed solum ut intelligat aliquis, qui vice populi respondeat, hoc enim significari illis verbis: *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit Amen?* Ita intellexerunt hunc locum Haymo, Primasius, Petrus Lombardus, B. Thomas, et alii quidam ex Latinis. Sed non videtur omnino solida solutio, nam illa verba Apostoli ἐναντιῶν τῶν ἁγίων τοῦ ἁγίου, non significant secundum usum Græcæ linguæ *qui gerit vices idiotæ, sed qui adimplet locum idiotæ*, id est, *qui sedet in locis idiotarum, qui occupat locum idiotarum, qui est ex idiotis et idiotæ*, ut exponunt Chrysostomus et Theophylactus hoc loco: nam non solum profani auctores, sed etiam sacri non utuntur nomine illo ἁγίων pro vice, sed adverbio ἁγίως: ut patet lib. I. Machab. cap. IX. *Surrexit loco Judæ*, et cap. XI. *Ut regnaret loco patris sui*, et cap. XIII. *Loco Jonathan fratris sui*, et cap. XIV. *Summus Sacerdos loco ejus*, semper enim est ἁγίως.

Alia est aliorum sententia: Apostolum cum dicit *qui adimplet locum idiotæ*, intelligere eum, qui est idiota: tamen idiotam vocare non eum, qui est revera idiota, sed qui officio est idiota, id est, qui respondet pro idiotis; sicut vocamus interdum hominem popularem eum, qui, etsi patritius sit, tamen sequitur factionem populi: ita hæc opinio erit eadem cum superiori, sed paulo aliter explicata. Ita hunc nodum expedire voluit Sixtus lib. VI. Biblioth. sanct. annotat. 263. ubi etiam monet, verba Chrysostomi hom. 33. in prior. ad Cor. non esse fideliter reddita. Verba enim Chrysostomi sunt, ἁγίως ἢ λαῶν ἁγίως: veritatem autem interpres: *idiotam autem promiscuam plebem vocat*, cum vertere debuerit, *Idiotam autem vocat laicum*; id est, hominem pro laicis in Ecclesia constitutum.

Sed neque hæc explicatio videtur huic loco omnino quadrare, siquidem objici potest: tempore Apostolorum totum populum respondere solum in divinis officiis, nec fuisse ullum pro laicis constitutum. Nam Justinus sub finem II. Apolog. pro Christian. disertis verbis dicit, totum populum in Ecclesia respondere consuevisse Amen, cum Sacerdos terminabat orationem, vel gratiarum actionem.

Idem etiam postea longo tempore servatum esse tam in Oriente, quam in Occidente, patet ex liturgiis Chrysostomi, quæ habetur in fine operum ejus, ubi apertissime distinguuntur quæ Sacerdos, quæ Diaconus, et quæ populus in divinis officiis canebant. Item ex Cypriano serm. de orat. Domin. ubi dicit, plebem respondere: *Habemus ad Dominum*, et ex Hieronymi præfat. lib. II. in epist. ad Galat. qui scribit, in Ecclesiis urbis Romæ quasi cæleste tonitruum audiri populum reboantem Amen.

Vera igitur sententia est: Apostolum hoc loco non agere de divinis officiis, nec de publica Scripturarum lectione, sed de canticis spiritualibus, quæ Christiani componebant ad laudandum Deum, et gratias ei agendas et simul ad suam et aliorum consolationem et ædificationem. Non loqui Apostolum de Scripturis vel officiis divinis, ex eo probatur, quod Scripturæ sine dubio legebantur Græcæ, et divina officia fiebant Græcæ in Græcia, ut etiam hæretici admittunt: Apostolus autem hic loquitur de oratione et gratiarum actione, quæ fit per donum linguarum, lingua aliqua maxime extranea, quam nemo intelligebat, ut Arabica, vel Persica, ut Chrysostomus, et alii omnes exponunt; imo etiam, quam non intelligebat sæpe is qui loquebatur, ut illa verba indicant: *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est*, id est, si orem ex dono linguarum, lingua quam non intelligam, spiritus meus orat, id est, affectus meus orat, tamen mens sine fructu est, id est, intellectus non eruditur, quia non intelligo quid dicam. Item illa: *Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit*, id est, nemo attendit, quia nemo intelligit. Non ergo loquitur de divinis officiis, quæ cum Græcæ fierent, a multis intelligebantur, sed loquitur de oratione, seu laude Dei, et gratiarum actione, quas interdum lingua peregrina aliqui in collationibus illis canebant.

Porro consuevisse Christianos cantica ritualia componere et canere in Ecclesia tempore collationum spiritualium, certissimum est. Nam hoc docet Eusebius lib. II. hist. cap. 17. ex Philone; item Dionysius cap. III. de divin. nom. et cap. seq., ubi adducit multa ex canticis Hierothei. Tertullianus quoque in Apologet. cap. 39. describens Agapem Christianorum, id est, publicam cœnam, quæ in Ecclesia fiebat, dicit, consuevisse eos qui poterant, ex proprio ingenio aliquid canere

Deo. Denique Apostolus ipse Ephes. V. Coloss. III. hortatur, ut in Psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus commoneant seipsos: quem locum Haymo intelligit de canticis quæ ipsi componebant. Quoniam igitur ista cantica fiunt ad populi consolationem, vult Apostolus ut fiant lingua quæ intelligatur, ut idiotæ qui non sciunt similia componere, saltem possint ea confirmare dicendo Amen.

At objicies, Sicut Apostolus volebat ista cantica fieri lingua vulgari, ut populus subjiceret Amen, ita etiam debuit velle, ut divina officia celebrarentur lingua vulgari, ut populus respondere posset Amen. Respondeo: negando consequentiam, quia divina officia fiebant lingua Græcæ, quam multi de populo intelligebant, etsi non omnes, et hoc satis erat, non enim volebat Apostolus, ut omnes possent respondere. Præterea, tunc quia Christiani erant pauci, omnes simul psallebant in Ecclesia, et respondebant in divinis officiis: at postea crescente populo divisa sunt magis officia, et solis Clericis relictum est, ut communes et preces et laudes in Ecclesia peragant. Denique finis præcipuus illorum canticorum erat instructio et consolatio populi: fiebant enim in collationibus loco exhortationis; et ideo æquum erat ut a plurimis intelligerentur, et nisi lingua nota facta fuissent, vel mox secuta fuisset interpretatio, periisset præcipuus fructus ipsorum. At divinarum officiorum nec est finis præcipuus instructio vel consolatio populi, sed cultus Dei, et quæ populum scire oportet, ex divinis officiis, a pastoribus explicantur.

Secunda objectio. Ex oratione non intellecta nulla utilitas sequitur Isa. XXIX. et Matth. XV. *Populus hic labiis me honorat etc.* (1) Et I. Corinth. XIV. *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu etc.* (2); igitur preces omnes tam publicæ, quam privatæ lingua vulgari fieri debent. Quæ objectio Calvinus est, sed facilius habet solutionem: nam in primis falsum est, ex publica oratione Ecclesie nullum fructum a populo percipi, nisi ea oratio a populo intelligatur: nam oratio Ecclesie non fit populo, sed Deo pro populo. Itaque non est opus ut populus intelligat, ut ei prosit, sed satis est si intelligat Deus. Quemadmodum si quis apud Regem Latine oraret pro aliquo rustico, certe rusticus fructum inde

percipere poterit, etiamsi non intelligat orationem advocati sui.

Præterea, Ecclesia orat pro Fidelibus et aliis peccatoribus, qui sæpe non solum non intelligunt, sed nec audiunt, nec vult pro se orari; et tamen non frustra Ecclesia orat: quanto igitur magis non frustra orat pro Fidelibus presentibus, et cupientibus orari pro necessitatibus suis? Hinc Levitic. XVI, Deus præcipiebat, ut dum Sacerdos Sanctuarium ingressus pro se et pro populo oraret, populus foris maneret, ita ut non solum non intelligeret, sed nec audiret, nec videret Sacerdotem, quod etiam factum esse tempore Zachariæ legimus Lucæ I. et tamen quis dubitare potest, quin illa oratio populo prodesset? Hinc etiam Origenes hom. 20. in Josue: « Si vides, » inquit, « aliquando legi Scripturam in auribus tuis, quam non intelligis, interim hanc primam scias te suscepisse utilitatem, quod solo auditu vel præcantatione quadam noxiarum virtutum, quæ te obsident, virus depellitur. » Et Chrysostomus homil. 3. de Lazaro: « Quid, » inquit, « si non intelligamus quæ continentur in sacris libris? maxime quidem, etiamsi non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. »

Neque solum populus ex oratione alterius fructum percipere potest, quamvis eam non intelligat, sed etiam ex ea quam ipsemet pro se ipso ad Deum fundit: nam ut S. Augustinus docet lib. III, doct. Christ. c. 9. Judæi non frustra colebant Deum figuris et caeremoniis variis, quarum verificationes multorum minus intelligebant, quam verba Latina nostri rustici.

Præterea idem Augustinus lib. VI. de Bapt. cap. 23. « Multi irruunt, inquit, in preces, non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, et per ignorantiam simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis, arbitantes quod bonæ sint, nec tamen quod in eis perversum est evacuat illa, quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuat. » Quibus verbis docet S. Augustinus, etiam preces, in quibus aliquid hæretici admixtum est, non carere fructu, quando simpliciter dicuntur ab eo qui nescit quid dicat, et putat se bene dicere. Nam, ut idem Augustinus ibidem ait, plerumque precis vitium superat præcantis affectus. Deus enim non tam respicit quod

(1) Isai. XXIX, 13.; Matth. XV, 8. — (2) I. Cor. XIV, 14.

dicamus, quam quid dicere cupiamus; si ergo preces non intellectæ et malæ non sunt instructuosa, quando dicuntur bona fide, quanto magis preces optimæ ab Ecclesia institutæ, etiãsi non intelligantur, procedunt?

Hinc Origenes hom. 20. in Josue: «Etsi nos, inquit, non intelligimus, quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes quæ nobis adsunt intelligunt, et velut carmine quodam invitatæ adesse nobis, et ferre auxilium delectantur, etc.» Quam rem duabus similitudinibus illustrat: «Si enim creditum est, inquit, a Gentilibus, quod quædam carmina, quas præcantiones appellant, quibus istud artis est, insurrant, nominibus quibusdam compellatis, quæ ne illi quidem qui invocant norant, ex solo vocis sono, vel sopiantur serpentes, vel etiam de cavernis protrahantur abstrusi; quanto magis totius præcantionis, et carminis validiorem et potentiorum ducendam credimus quamcumque Scripturæ sanctæ, vel sermonum, vel nominum appellationem?» Et infra: «Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare, nec tamen in edendo ipso cibo, vel in potando sentimus quia utile est, etc. Hoc ergo modo, inquit, credendum est etiam de Scripturæ sancta, quia utilis est, et animæ prodest, etiãsi sensus noster ad præsens intelligentiam non capit.» Hæc ille.

Præterea, si necessarium esset intelligere quidquid orantes, vel Deum laudantes dicimus; profecto rari, aut nulli possent Psalmos Davidis canere, et Prophetas, atque Apostolos in divinis officiis legere. Quotus enim quisque est, qui intelligat omnium Psalmorum, Prophetarum, et Apostolorum sententias, quam multa occurrunt dum psallimus, quæ non intelligimus? nec tamen debemus currere ab Ecclesia ad commentaria, et non propterea frustra psallimus, modo cum devotione et reverentia psallamus: scimus enim quidquid illud sit, ad Dei laudem pertinere. Quid, quod S. Antonius dicere solebat, illam esse perfectam orationem, in qua animus ita absorbetur in Deum, ut non intelligat ipse verba sua.

Neque his repugnant Scripturæ illæ: *Populus hic labiis me honorat. Et: Si orem lingua spiritus meus orat, mens autem sine fructu est.* Nam in priore non agitur de oratione aut lectione, sed de iis qui ore profitentur pietatem, dicuntque se Deum diligere, et tamen

factis contrarium agunt, ut exponit Hieronymus in cap. 29. Isaia, et Augustinus lib. XXII Contra Faustum, cap. 55. Si tamen quis velit ea verba ad orationem referre, is dicere debet, reprehendi eos, qui, quamlibet sibi nota lingua orantes, non attendunt quid dicant, sed vagantur animo ad alia negotia.

In posteriore Scripturam non reprehenditur oratio quæ non intelligitur, sed ei anteponitur oratio quæ intelligitur. Non enim Apostolus dicit orationem esse sine fructu, sed mentem. Qui enim orat lingua quam non novit, ut cum rudes homines recitant Latine septem Psalmos, affectu quidem et spiritu proficiunt, tamen mens eorum sine fructu est, quia non eruditur. Ejusmodi vero orationem non reprehendi ut malam et penitus infructuosam, declarat Apostolus illis verbis: *Nam tu quidem bene gratias agis.* Et idem confirmat aperte Chrysostomus hoc loco. Adde, quod, ut supra ostendimus, Apostolus loquitur de lingua, quam nemo in tota Ecclesia intelligere potest. Quocirca frustra hæc Apostolica verba adversus consuetudinem Ecclesiæ Catholice adducuntur: etsi enim in communibus Ecclesiæ precibus Latinis mens rusticorum sine fructu maneat: tamen non manet affectus rusticorum sine fructu, nec mens plurimorum aliorum qui Latine sciunt, et fructus mentis qui deest idiotis, compensatur utilitatibus multis quæ inde proveniunt, quod scripturæ in publico conventu, communissimo idiomate, id est, Latino assidue leguntur.

Objectio tertia Brentii in Decretal. cap. Quoniam in plerisque, tit. de offic. jud. ord. Innocentius III præcipit, ut cum in aliqua urbe permixti sunt homines diversarum linguarum, Episcopus provideat viros idoneos, qui diversis linguis divina officia celebrent, et Sacramenta administrent diversæ linguæ hominibus.

Respondeo: Innocentium tantum loqui in eo decreto de lingua Græca et Latina. Quia enim tempore Innocentii capta est Constantinopolis a Latinis, et Imperatore ac Patriarcha Constantinopolitano Latinis existentibus, permulti erant in Græcia Latini Græcis admixti: postulatum fuit a Pontifice in Concilio generali Lateranensi, ad quod Græci et Latini convenerant, ut permitteret duos Episcopos ordinari in talibus locis. Pontifex autem cum Concilio respondit non convenire, ut sint duo Episcopi in una Ecclesia,

sed tamen debere Episcopum providere, ut sint ministri idonei, qui Græce Græcis, et qui Latine Latinis sacra celebrarent. Estque hoc decretum cap. IX Concilii, et inde sumptum est cap. Quoniam in plerisque.

Quod igitur non loquatur decretum de linguis vulgaribus patet, tum ex historia jam recitata, tum etiam quia decretum fuisset maxime in Italia observatum, ubi Pontifex Maximus residet, et temporale dominium habet. At in Italia nunquam id observatum est: nam S. Thomas qui floruit paulo post decretum factum, officium composuit Latine de festo Corporis Domini, quod etiam hodie retinemus, cum tamen ipse in Comment. I Cor. XIV fateatur, linguam vulgarem Italorum suo tempore non fuisse Latinam.

Objectio quarta ejusdem Brentii. Finis divinarum officiorum publicarumque lectionum est populi instructio, consolatio, et edificatio: nam Rom. XV dicitur: *Ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus* (1). Et I Corinth. XIV: *Volo quinque verba in sensu meo loqui, ut alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* Et ibidem: *Cum convenitis, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad edificationem fiant* (2): at ex lingua ignota et peregrina, quæ instructio, quæ edificatio, quæ consolatio percipi potest?

Respondeo: et propositionem et assumptionem hujus argumenti falsam esse. Nam finis præcipuus divinarum officiorum non est populi instructio, vel consolatio, sed cultus Deo ab Ecclesia debitus. Clericorum enim officium est, nomine totius populi Christiani perpetuo immolare Deo sacrificium laudis, ut ipse requirit Psal. XL, et more militum excubare, ac vigiliis et orationibus tota castra Ecclesiæ protegere. Isai. LXII: *Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes: tota die et nocte in perpetuum non tacebunt* (3). Deinde, qui non sunt imperitissimi, si Latine sciunt, et instruuntur, dum audiunt divina officia: cæteri autem non instruerentur, etiãsi vulgari lingua officium celebraretur, non enim in verbis, sed in sensu instructio est. Quare plebis instructioni deseruiunt conciones frequentissimæ, quæ in singulis Ecclesiis fieri debent.

Neque tria illæ Scripturæ testimonia sententiæ nostræ ulla ratione officiant. Fatemur

enim, Scripturas sacras magnam adferre Fidelibus consolationem, ut Rom. XV Apostolus monet, sed doctis quidem dum leguntur, indoctis autem dum a Concionatoribus explicantur. Et merito S. Paulus mavult quinque verba in sensu suo ad instructionem loqui, quam decem millia verborum in lingua, quia melior est cohortatio, quæ ab omnibus intelligitur, licet brevissima sit, quam ea quæ non intelligitur, etiãsi sit longissima. Denique per illa quinque vocabula, psalium, doctrinam, Apocalypsim, linguam et interpretationem, non intelliguntur Scripturæ divinæ, sed quinque dona gratis data: nam paulo ante in hoc eodem capite Apostolus de iisdem donis ita loquitur: *Si venero ad vos lingua loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?* (4)

Itaque per linguam intelligit donum linguarum: per doctrinam intelligit donum docendi, quæ ad bonos mores, vel etiam Fidem pertinent: per Apocalypsim donum revelationis; sæpe enim Deus tunc sedentibus in Ecclesia revelabat mysteria: per interpretationem intelligit donum exponendi Scripturas, et de una lingua in aliam transferendi, quod donum etiam prophetiam sæpissime Paulus vocat: per psalmum intelligit donum gratis datum psallendi, ut recte Chrysostomus exponit, donum componendi spiritualia cantica, et ea in Ecclesia modeste canendi. Sensus igitur est, cum in vestris conventibus et collationibus possitis exercere hæc omnia dona linguarum, revelationis etc., videte ut nihil fiat ad ostentationem, sed omnia ad utilitatem et edificationem.

Objectio quinta Kemillii. Christus prædicavit lingua vernacula; Apostoli in die Pentecostes loquebantur variis linguis magna lingua Dei, et postea dispersi per orbem terrarum prædicaverunt ubique linguæ eorum populorum quibus prædicabant; igitur oportet variis linguis, isque vernaculis Scripturas divinas habere: nam si non inquinatur verbum Dei si proferatur lingua vulgari, cur iniquabitur si scribatur lingua vulgari?

Respondeo: hoc argumento nihil concludi: nam si bona est consequentia a prædicatione ad Scripturam, cur Apostoli solum scriperunt Græce, cum prædicarent tam multis linguis? Igitur verbum Dei recte prædicatur lingua vulgari, quia prædicatio ex-

(1) I. Cor. XV, 4. — (2) I. Cor. XIV, 19. et 26. — (3) Isai. XLII, 6. — (4) I. Cor. XIV, 6.

plicationem continet, quam omnes facile capiunt: at cum scribitur, nudum scribitur, nec ab omnibus capitur. Itaque quemadmodum non licet sic argumentari: Matres dant infantibus panem dissectum in particulas, vel etiam pramansum; possent igitur dare etiam integrum et solidum, nam est idem panis. Ita non licet argumentari: ministratur populus verbum Dei explicatum a Concionatore; igitur ministrari etiam debet sine explicatione et lingua vulgari scriptum.

Sexta obiectio ejusdem Kemniti. B. Hieronymus testatur, se vertisse Scripturas in linguam Slavonicam. Item, Scripturæ versæ sunt olim in linguam Chaldaicam, quæ tunc erat vulgaris, et postea in Græcam linguam, quæ etiam tunc erat vulgaris, et Apostoli illa translatione usi sunt. Postmodum etiam versæ sunt in linguam Latinam, quando illa erat vulgaris, et Christus in cruce Scripturam citavit sermone Syriaco, id est, vulgari; igitur nullum est piaculum eas vertere in linguas vulgares.

Respondeo: in primis nos non negare, posse Scripturas verti in linguas vulgares: sed quod contendimus est, non debere publice legi lingua vulgari, nec passim omnibus permitti legendas Scripturas lingua vulgari (4). Utrum autem Hieronymus verterit in linguam Slavonicam divinas Litteras, non certe scio. Nusquam enim id legi apud Hieronymum, vel apud ullum Veterem: tamen si id fecit, non ideo fecit, ut publice legeretur Scriptura Slavonice, sed ad consolationem eorum hominum, qui ea sine periculo uti poterant, quemadmodum et apud nos hoc tempore certis quibusdam hominibus conceditur. Porro, editio Chaldaica non tam versio, quam paraphrasis est, nec unquam apud Catholicos magnam habuit auctoritatem.

Quod vero de Græca translatione adferitur, pro nobis facit: non enim in linguam Græcam translatae sunt Scripturæ, quia ea lingua esset quibusdam vulgaris, sed quia communissima erat. Nam certe Ptolomæo Regi Ægypti, qui eas transferri curavit, non erat vulgaris lingua Græca. Idem dico de Latina, translata videlicet Scripturas in linguam Latinam, eo quod illa esset communis in

toto Occidente, tametsi quibusdam paucis adhuc esset vulgaris.

Ad illud de Christo. Etsi Epiphanius hæresi 69. quæ est Arianorum, existimet, Christum in cruce partim Hebraice, partim Syriace protulisse illam sententiam: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me* (2): tamen probabilius est, totam Hebraice a Christo pronuntiatam, ut est in ipso Psal. XXI, nulla enim erat causa, cur Dominus verba Davidis Hebraice inciperet, ac deinde mutaret in Syriacum idioma. Quare B. Hieronymus in libro De nomin. Hebr. tractans hunc locum, non dicit esse verba Syriaca, quod tamen semper monere solet in iis quæ Syriaca sunt: sed ponit verba Hebraica, *אֵלֵי לַמָּוֹת עָלַי עָרַבְתָּנִי*: et Latinis litteris ita reddit: *Eli, eli, lamna azabthani*, quæ certum est esse Hebraica.

Erasmus quoque, cui multum Kemniti tribuit, in annotatione ad hunc locum docet: Christum pure Hebraice illa verba protulisse. Adde, quod Syriace sic dixisset, *Hil, hil, lamana sebactani*, quod autem in Græco et Latino habemus *sebactani*, non *azabthani*, ut esse debuit, factum est, ut facilius pronuntiaretur, quemadmodum dicere solemus, Isaïam, Ezechiam, Hieremiam, Assuero, et alia hujusmodi pro *Sesajahu, Arnejahu, Chizkiahu, Achascueros*, et aliis Hebraicis durissimis vocibus.

Obiectio septima Kemniti. Chrysostomus sæpissime hortatur laicos ad lectionem Scripturarum; igitur par est, Scripturas vulgari lingua omnibus permitti. Et quamquam Kemniti nulla Chrysostomi loca adduxit, possumus tamen nos loca ejus annotare. Homil. 9. in epist. ad Coloss. « Audite, inquit, obsecro, seculares omnes, comparate vobis Biblia, animæ pharmaca, si nihil aliud vultis, vel novum Testamentum acquirite, Apostolorum acta, Evangelia etc. » Similia habet hom. 2. in Matth. præfat. in epist. B. Pauli, homil. 3. in II ad Thess. hom. 10. in Jo. et hom. 3. de Lazaro.

Respondeo: verba Chrysostomi quæ in concionibus proferebat, semper accipienda esse juxta mentem ipsius, et occasiones quibus ad ea dicenda adducebatur. Quoniam igitur eo tempore dediti erant homines Thea-

tris, spectaculis, aliisque nugis, et Scripturas divinas nunquam legebant, ne ii quidem qui capaces erant: propterea Chrysostomus ad eam desidiam excutiendam, perpetuo hortabatur omnes ad lectionem Scripturarum, non quod vellet omnes omnino etiam rudissimos id facere, sed ut ii saltem id facerent, qui cum fructu poterant. Sciebat enim se cum iis agere, qui talibus amplificationibus indigerent. Id autem ita esse ex multis ejus locis demonstrari posset: sed tribus tantum in præsentem contentus ero.

Igitur hom. 4. de Lazaro sic ait: « Non potest fieri, ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spiritali. » At si hoc proprie accipiatur, quis non videat esse falsissimum? quid enim? qui litteras non didicerunt salvisse non poterunt? igitur hyperbolica ea locutio est, non propria. Hom. 15. in Genes. « Neque, inquit, in re justa, neque injusta jurare licet. » Et hom. 17. in Matth. « Quid igitur, inquit, si aliquis juramentum exigat, et necessitatem jurationis imponat? sit tibi timor Dei omni necessitate violentior. » Itaque videtur velle, nullo modo esse jurandum, cum tamen certum sit, esse actum religiosum et bonum jurare in re justa et necessaria: sed Chrysostomus ejusmodi amplificationibus in concionibus utebatur, quoniam populus ipsius miro modo addictus erat juramenti, ut colligitur ex homil. 9. in Act. Apost., et aliis locis ejusdem auctoris.

Objeiunt ultimo. Moravis concessum fuisse ante annos 600. ab Apostolica Sede, ut lingua Slavonica divina officia celebrarent, et præterea nunc Ruthenos, Armenos, Ægyptios, Æthiopes, et nescio quos alios populos suis vulgaribus linguis sacra facere.

Respondeo: exemplis Ruthenorum, Armenorum, et similibus, non magis nos moveri, quam moveamur exemplis Lutheranorum, Anabaptistarum, et Calvinistarum, qui Germanice, aut Gallice, aut Anglicæ, aut etiam Polonice, aliisque linguis vulgaribus Scripturas publice legunt. Sunt enim etiam illi vel hæretici, vel schismatici, et scimus, majores eorum Catholicos aliter fecisse, ut supra est demonstratum. Quod si aliqui sunt inter eos Catholici, ut revera sunt Maronitæ in Syria, et aliqui tum apud Armenos, tum apud Ruthenos, illi non celebrant quidem divina officia hebraice, græcæ aut latine, quia desierant istæ lingue esse in usu etiam apud eruditos in istis regionibus: tamen celebrant alia lingua quam populari. Maronitæ enim vulgo utuntur lingua Arabica, sed in sacris lingua Chaldaica, et qui utuntur in sacris lingua Syriaca, vel Arabica, utuntur Syriaca, vel Arabica erudita, non populari, quod etiam græci faciunt, qui vulgo utuntur lingua Græca vulgari, in sacra vero lingua Græca erudita.

Ad illud de Moravis respondeo: fuisse justam causam, cur id eo tempore fieri deberet, quia nimirum (ut refert Æneas Sylvius lib. de orig. Bohemorum, cap. 13.) totum regnum simul convertebatur, et non poterant inveniri ministri, qui Latine celebrarent; visum est summo Pontifici melius, permittere ut Slavonice id fieret, quam nullo modo. Tamen postea ubi crevit eruditio, et ministri idonei inveniebantur, qui possent Latine idem præstare, melius fuit omittere usum linguæ Slavonicæ, et communem totius Ecclesiæ consuetudinem sequi, ut hoc tempore Moravi Catholici faciunt. Ac de editionibus Scripturarum hæctenus.

(1) Hac de questione consulantur opera J. B. Malou, episcopi Brugensis: *De la lecture de la Bible en langue vulgaire*; et R. P. Perroe, *Le Protestantisme et la règle de foi*; hoc ultimum opus, italico idiomate scriptum, in gallicam linguam conversum est ab admodum Rev. D. A. C. Peltier. — (2) Psal. XXI, 1.